

Терлецька Любов Миколаївна,

ORCID ID: 0000-0002-3690-5691

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри іноземних мов і методик їх навчання

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

MODERN ASPECTS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE OFFUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Статтю присвячено розгляду сучасних аспектів іноземної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Проаналізовано характерні особливості різних підходів до вивчення іноземної мови. Система іноземної підготовки майбутніх педагогів у період становлення української державності корелювалась відповідно до трансформації методичних підходів, оновлення програм навчальних дисциплін та реалізації функціональних освітніх вимог закладів вищої педагогічної освіти. Серед факторів, що сприяли змінам, варто виокремити формування професійного стандарту вчителя, використання зарубіжного досвіду та ефективних методик навчання іноземних мов, дотримання принципу гуманізації, зміну системи підготовки майбутнього вчителя початкової школи, переорієнтацію мети іноземної підготовки з вивчення лексичних та граматичних одиниць до формування навичок іноземної мовленнєвої компетентності. Оновлений стандарт професійної діяльності вчителя початкової школи визначає особливості підготовки і в сегменті навчання іноземних мов (мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, педагогічне партнерство, інклюзивна, проєктувальна, прогностична, оцінювально-аналітична, інноваційна, рефлексивна компетентності, здатність до навчання та професійного зростання впродовж життя). Іноземна підготовка майбутнього вчителя є важливою в сучасному освітньому просторі. Вона включає в себе не лише володіння іноземною мовою на високому рівні, але й здатність ефективно використовувати її у професійній діяльності. Серед необхідних аспектів цієї підготовки визначаємо високий рівень володіння іноземною мовою, методична компетентність, використання сучасних технологій, міжкультурна комунікація та інші. Майбутній вчитель отримує компетентнісний арсенал професійних якостей в контексті фундаментальних знань, умінь та навичок при супроводі гнучких, креативних, цифрових та життєвих навичок. А в реаліях педагогічної діяльності вказаний баланс кардинально змінюється відповідно до особливостей освітнього процесу.

Ключові слова: іноземна мова, навчання, професійний стандарт, вчитель, початкова школа, іноземна компетентність

The article is devoted to the consideration of contemporary aspects of foreign language training for future primary school teachers. It analyzes the characteristic features of different approaches to foreign language learning. The system of foreign language training for future teachers during the formation of Ukrainian statehood correlated with the transformation of methodological approaches, the updating of academic programs, and the implementation of functional educational requirements of higher pedagogical education institutions. Among the factors that contributed to the changes, it is worth highlighting the formation of professional standards for teachers, the use of foreign experience and effective methods of teaching foreign languages, adherence to the principle of humanization, changes in the system of training future primary school teachers, and the reorientation of the goal of foreign language training from the study of lexical and grammatical units to the formation of foreign language communication skills. The updated professional standards for primary school teachers define the specifics of training in the segment of foreign language teaching (linguistic-communicative, subject-methodological, information-digital, psychological, pedagogical partnership, inclusive, project-based, predictive, evaluative-analytical, innovative, reflective competencies, the ability to learn and grow professionally throughout life). Foreign language training for future teachers is important in the modern educational space. It includes not only a high level of foreign language proficiency, but also the ability to use it effectively in professional activities. Among the necessary aspects of this training, we identify a high level of foreign language proficiency, methodological competence, the use of modern technologies, intercultural communication, and others. Future teachers acquire a range of professional competencies in the context of fundamental knowledge, skills, and abilities, accompanied by flexible, creative, digital, and life skills. In the realities of pedagogical activity, this balance changes dramatically in accordance with the characteristics of the educational process.

Key words: foreign language, education, professional standard, teacher, primary school, foreign language competence.

Постановка проблеми. Розвиток України як незалежної держави став причиною змін у суспільному житті, зумовив виникнення нових тенденцій розвитку педагогічної науки. Процеси трансформації висувають нові вимоги до змісту освіти та науково-методичного забезпечення освітнього процесу. Освіта переорієнтовується на формування у молоді іншого, інноваційного типу мислення та культури. Концептуальними положеннями державної національної програми «Освіта (Україна ХХІ століття)» передбачено включення кількох іноземних мов до переліку предметів для вивчення у закладах освіти. Іншомовна підготовка майбутнього вчителя початкової школи є важливим чинником його конкурентоспроможності, можливістю вдосконалити його професійні уміння відповідно до професійного стандарту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що проблеми підготовки педагогів, формування іншомовної компетентності майбутніх учителів початкової школи висвітлюються в багатьох дослідженнях. Серед них варто виокремити дослідження Гусак Л. Є. про підготовку майбутніх учителів до асоціативного навчання іноземних мов учнів початкової школи [8], Ворник М. про підготовку майбутніх учителів початкових класів до організації змішаного навчання англійської мови в умовах НУШ [6], Веклич Ю. І. щодо лінгвокраїнознавчого аспекту навчання іноземної мови у підготовці майбутніх учителів початкової школи [5], Пінчук Ю. про інноваційні технології у процесі підготовки майбутніх учителів [11], Гордієнко Ю. А. про умови формування педагогічної толерантності майбутніх педагогів [7], Байдюк Л. про готовність майбутніх учителів початкової школи до навчання іноземних мов у процесі професійної підготовки [1], Безлюдної В. В. про порівняння професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у різних країнах [3], Бойко Г. щодо формування професійної компетенції вчителів іноземних мов початкової школи [4], Бевз О. про місце та роль педагогічної практики у підготовці майбутніх педагогів [2], Редька В. Г. щодо організації компетентнісно-орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі [12], Скоробагатої О. про місце тренінгу в системі підготовки майбутніх вчителів іноземної мови початкової школи [13] та інші.

Мета статті – визначити специфіку іншомовної підготовки майбутнього вчителя початкової школи через призму професійного стандарту вчителя.

Виклад основного матеріалу. Процес іншомовної підготовки майбутніх учителів початкової школи корелюється зі стандартами професійної діяльності у цьому освітньому напрямі. Водночас, потенційна робота в середовищі з дітьми молодшого шкільного віку передбачає врахування низки факторів організаційного, навчально-методичного та психологічного характеру. Специфіка теоретичної підготовки майбутніх вчителів має уніфіковану структуру, коли актуалізується проблема навчально-методичного спрямування. Водночас, організаційна та психолого-лінгвістична характеристика підготовки фахівця, який працюватиме з учнями молодшого шкільного віку потребує кореляції з психолого-педагогічними принципами професійної діяльності для вказаної аудиторії здобувачів освіти.

Вивчення іноземної мови традиційно вважається шкільною дисципліною, орієнтованою на розвиток індивідуальних якостей учня. Очевидно, що таке позиціонування формує низку відмінностей теоретико-методологічного змісту, оскільки домінуюча роль відводиться саме активності учня, а роль вчителя зводиться до підтримки та спрямування навчальної активності у вивченні іноземної мови. З одного боку, вчитель початкової школи повинен безумовно дотримуватися принципів організації навчального процесу та орієнтуватися на цільове призначення дисципліни. З іншого боку, перед педагогом постають проблеми, пов'язані зі специфікою роботи в аудиторії з дітьми. Очевидно, що стандарти професійної діяльності повинні мати гнучкий характер з активним залученням кластеру soft-skills та life-skills задля здатності актуалізувати навчальний процес, позбавивши його формального характеру.

Розглядаючи проблему іншомовної підготовки майбутніх учителів початкової школи в часовому розрізі другої половини ХХ століття варто зауважити на домінування фундаментальних навичок, які пропонувалися в якості безальтернативності в процесі підготовки вчителів в системі радянської системи освіти. Вказана фундаментальність вважалася показником сталості підготовки та відповідності соціокультурним ідеологічним трендам того часу. Ігнорування динамічності підготовки фахівців відіграло негативну роль у становленні професійних компетенцій майбутнього вчителя. Концентрація стратегічних елементів в практичних освітньо-професійних програмах позбавляла здатності до оперативного реагування стосовно впровадження методичних інновацій світового педагогічного дискурсу. В той час, коли західні

освітні системи активно залучали особистісно-орієнтований та прагматичний підходи до вивчення іноземної мови, освітній процес в радянських закладах освіти орієнтувався на структурно-функціональну модель. Це суттєво обмежувало можливості впровадження методичного різноманіття до навчального процесу, оскільки мовленнєва діяльність не лише обмежувалася, але й визначалася її внутрішня пріоритетність. За таких умов, активно розвивалася формалізація освіти, яка підсилювалася традиційною для тогочасного суспільства елімінацією ініціативності з боку вчителя. У результаті, вивчення іноземних мов не заклало необхідний фундамент іншомовної компетенції, а передбачало кількісне накопичення знань лінгвістичних елементів.

Система навчання іноземних мов майбутніх педагогів в період становлення української системи освіти зіткнулася з практичною проблемою реалізації нових методичних підходів. Передовсім, варто зауважити складність переходу науково-педагогічної спільноти до нових стандартів викладання. Також проблемним моментом постала потреба зміни (подекуди доволі кардинальної) навчально-методичних стандартів педагогічної діяльності в сфері навчання іноземних мов. Усі ці аспекти підсилювалися складним соціально-економічним станом освіти загалом, що призвело до відтермінування швидкого переходу до специфіки підготовки майбутніх вчителів початкової школи. Зі стабілізацією ситуації в освітній сфері, розпочалася активна робота щодо навчально-методичного оновлення програм з іноземної мови. Найбільш значимими факторами, які сприяли оновленню теоретичної парадигми процесу навчання іноземних мов стали:

- зняття ідеологічних упереджень при формуванні професійних стандартів підготовки педагога;
- можливість долучення до досвіду інших країн у використанні ефективних підходів до вивчення іноземної мови;
- дотримання принципів гуманізації освіти, які надавали пріоритет особистісно-орієнтованому навчанню;
- перехід системи підготовки вчителя іноземних мов з адміністративних до варіативних вимірів з активних залученням гнучких навичок;
- переорієнтація від здатності знати іноземну мову до формату розуміти її та використовувати в іншомовному середовищі.

Пройшовши перехідний етап становлення української методологічної парадигми навчання

іноземних мов, вітчизняна система підготовки вчителів іноземної мови сформувала принципи, які визначають ключові аспекти іншомовної підготовки майбутніх фахівців в розрізі освітньої стратегії та конкретних освітньо-професійних програм на оперативно-практичному рівні.

Основою підготовки педагога будь-якої спеціалізації є стандарт професійної діяльності вчителя початкових класів, в якому конкретизовані професійні компетенції [9]. Оновлений стандарт визначає ключові виміри теоретичної та практичної підготовки вчителя початкової школи. Маючи в арсеналі загальні виміри професійної діяльності, можна корелювати їхні основні характеристики з принципами підготовки вчителів початкової школи в сегменті викладання іноземних мов, а відтак і іншомовної підготовки. Специфіка актуалізації фундаментальних трудових функцій в сегменті навчання іноземних мов полягає в здатності використовувати всі наявні ресурси для підвищення якості освітнього процесу та комбінувати можливі сценарії їхньої активізації, а саме:

1) мовно-комунікативна компетентність. У системі вивчення іноземних мов ця компетентність потребує збереження балансу між використанням рідної мови та іноземної мови, яка вивчається. Також важливим є необхідність розуміння важливості володіння іноземною мовою як інструментом комунікації у сучасному глобалізованому світі та перспектив, які відкриваються завдяки її знанню та використанню;

2) предметно-методична компетентність. Вчитель в початковій школі повинен володіти арсеналом різних методичних інструментів, завдяки яким з'являється можливість використовувати різні формати вивчення іноземної мови чи змінювати стандартні настанови мовленнєвої діяльності, що особливо важливо в роботі з учнями молодшого шкільного віку в контексті їхнього зацікавлення предметом;

3) інформаційно-цифрова компетентність передбачає дві ключові активності від учителя початкової школи: використання інформаційно-комунікативних технологій в організації навчального процесу, що підвищує інтерес учнів до навчального контенту; переорієнтовувати практично-буденне використання технологічного потенціалу, який став невід'ємним складником повсякденного життя учнів у систематизацію знань та навичок з іноземної мови;

4) психологічна компетентність. Розвиток психологічної готовності використовувати іноземну мову в практичному розрізі та уникати факторів,

які викликають сумніви у здатності реалізувати індивідуальні здібності іншомовної мовленнєвої діяльності;

5) компетентність педагогічного партнерства. Формування морально-етичних принципів співпраці з учнями як з рівноправними учасниками іншомовного дискурсу (незалежно від рівня їхнього володіння іноземною мовою);

6) інклюзивна компетентність. Необхідність забезпечення викладання іноземної мови для всіх учасників освітнього простору, незалежно від їхніх психофізичних чи інтелектуальних характеристик;

7) проєктувальна компетентність. Процес моделювання ситуативного чи фундаментального середовища іншомовної активності, в якому визначаються ролі учасників освітнього процесу та формуються масштаби та інтенсивність навчальної діяльності;

8) прогностична компетентність. Планування педагогічної активності відповідно до поставлених завдань та здатність проявляти гнучкість навчальної діяльності та здатність до адаптації за умов виникнення проблемних ситуацій в процесі навчання іноземних мов;

9) оцінювально-аналітична компетентність. Вивчення іноземних мов тісно пов'язане з соціокультурними реаліями, тому вчитель повинен постійно моніторити нові тенденції у процесі популяризації іноземної мови, визначати інноваційні аспекти щодо оцінки рівня знань та якості освітніх послуг в цьому освітньому кластері;

10) інноваційна компетентність. Активне використання інноваційного компоненту дозволяє удосконалити методику викладання іноземної мови та сприяє підвищенню ефективності її вивчення на різних освітніх рівнях та в різних категоріях здобувачів освіти;

11) рефлексивна компетентність. Спроможність критично оцінити свій рівень компетенцій та проаналізувати рівень знань учнів, визначити проблемні моменти в організації професійної діяльності та посилити позиції, які потребують удосконалення;

12) здатність до навчання та професійного зростання впродовж життя. Гнучкість у сучасному розумінні педагогічної майстерності передбачає здатність швидко реагувати на виклики часу та трансформувати наявні формати навчання без шкоди змістовим та ціннісно-цільовим вимірам. Підвищення кваліфікації у сучасному динамічному соціокультурному просторі є фактором здатності зберігати затребуваність та актуальність педагогічної діяльності.

Цільовий вимір підготовки педагогів початкової освіти чітко визначає особливості формування професійних якостей не лише в контексті набуття компетенцій, але й в розумінні їхнього використання в специфічному середовищі початкової школи. Робота з учнями молодшого шкільного віку передбачає обов'язкове долучення елементів ментальної готовності до ефективної педагогічної діяльності. Специфіка підготовки педагога зводиться до формування цілісного, універсального та синергійного виміру професійних якостей, а саме: ціннісно-мотиваційного характеру, когнітивно-діяльнісного елементу, особистісно-орієнтованого виміру, рефлексивного прояву. У колективному дослідженні лінгводидактичних основ навчання іноземних мов у закладах вищої педагогічної та загальної середньої освіти окрема увага була акцентована на специфіці підготовки в цьому сегменті. Зокрема, визначається зміст та формат підготовки майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи засобами навчальних ситуацій [10]. Керуючись практичним досвідом підготовки майбутніх вчителів іноземної мови в початковій школі, та отримуючи зворотній зв'язок від новоспечених педагогів – випускників ЗВО, дослідники вказують на низку суперечностей, які характерні для сучасної шкільної системи навчання іноземних мов.

Першочерговою проблемою є невідповідність вимог та критеріїв професійної діяльності вчителя іноземної мови в початковій школі до реалій мовної культури учнів молодшого шкільного віку. Лінгводидактичний вимір навчальної активності наразі перебуває фактично на роздоріжжі: з одного боку, академічні принципи викладання мови не сприймаються на індивідуальному рівні здобувачами освіти; з іншого боку, цікавий та затребуваний технологічно-цифровий вимір не може в повному обсязі забезпечити необхідну навчальну чіткість та послідовність вивчення іноземної мови. Одним з актуальних шляхів виходу з проблемної ситуації пропонується використання концепції засобів навчальних ситуацій. У ході формування фахових компетентностей здобувачу вищої педагогічної освіти пропонується гнучкий підхід до організації навчальної активності, який передбачає динамічну активність на заняттях зі збереженням основної мети та завдань, але зі змінами формату навчальної активності (навіть безпосередньо в ході освітнього процесу).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Навчання іноземних мов майбутніх вчителів початкової школи є пріоритетним напрямом

підготовки сучасних фахівців відповідно до запитів сьогодення та професійного становлення особистості педагога. Зважаючи на особливості іншомовної підготовки майбутнього педагога актуальності набувають полікультурність, освіченість, креативність, навчання впродовж життя (longlife learning), ерудованість, здатність

до міжособистісного спілкування. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні зарубіжного досвіду навчання іноземних мов у закладах вищої освіти та розробці методичних рекомендацій щодо вдосконалення іншомовної підготовки та впровадженні результатів дослідження в освітній процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Байдюк Л. Умови формування готовності майбутніх учителів початкової школи до навчання іноземних мов у процесі професійної підготовки. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* 1 (21). 2020. С. 14–21.
2. Бевз О. Місце та роль педагогічної практики у підготовці майбутніх учителів іноземних мов в Україні та Англії. *Studies in Comparative Education*. 2015. № 1. С. 109–115.
3. Безлюдна В. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у Франції та Німеччині. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2016. № 1. С. 91–97.
4. Бойко Г. Формування професійної компетенції вчителів іноземних мов початкової школи. *Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД*. С. 237.
5. Веклич Ю. І. Лінгвокраїнознавчий аспект навчання іноземної мови у підготовці майбутніх учителів початкової школи. *Молодь і ринок*. 2012. № 3. С. 86.
6. Ворник М., Біницька К., Глушок Л. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації змішаного навчання англійської мови в умовах Нової української школи. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. 2024. № 4. С. 103–109.
7. Гордієнко Ю. А. Формування педагогічної толерантності майбутніх учителів іноземних мов початкової школи: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. 20 с.
8. Гусак Л. Система підготовки майбутніх учителів до асоціативного навчання іноземних мов молодших школярів. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Сер.: Філософія, педагогіка, психологія. 2014. Вип. 33. С. 75–81.
9. Наказ «Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» від 23.12.2020 № 2736–20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>
10. Лінгводидактичні засади навчання іноземних мов у закладах вищої педагогічної та загальної середньої освіти : монографія. відп. за вип. М. Сідун, Т. Полонська. Мукачево : МДУ, 2018. 342 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/704049/1/pdf> (дата звернення: 14.07.2025).
11. Пінчук І. О. Інноваційні технології навчання іноземних мов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка: Педагогічні науки*. 2018. № 3. С. 39–46.
12. Редько В. Г. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов до компетентнісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування учнів початкової школи: психодидактичний аспект. 2017. С. 468–472.
13. Скоробагата О. Місце тренінгу в системі підготовки майбутніх учителів іноземної мови початкової школи. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2011. № 39 (2). С. 178–183.

© Л. М. Терлецька

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0